

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СІМЕЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1. Загальна характеристика сімейних і прирівняних до них відносин

Серед різноманітних суспільних відносин, урегульованих правом, виокремлюють сферу людських стосунків, які засновані на родинних зв'язках або спрямовані на їх створення та водночас можуть містити елементи економічного характеру. Це - сімейні правовідносини. Вони виникають на основі укладення шлюбу, народження чи усиновлення дітей, прийняття дитини на виховання. Ці відносини за своїм змістом дуже близькі до цивільних. Однак вони мають особливості, які дають підстави виокремити їх в окрему сферу, а норми, що їх регулюють, - в окрему галузь права - сімейне право.

Сімейне право - це галузь права, яка складає сукупність правових норм і принципів, що регулюють та охороняють особисті й пов'язані з ними майнові відносини фізичних осіб, що випливають зі шлюбу та належності до сім'ї.

Предметом сімейного права є особисті немайнові та майнові відносини, які виникають у зв'язку зі шлюбом, спорідненням, усиновленням, опікою та піклуванням, прийняттям дитини до сім'ї для виховання та у зв'язку з іншими підставами, не забороненими законом і такими, що не суперечать моральним засадам суспільства та базуються на рівності та майновій самостійності учасників.

Суб'єктами сімейних правовідносин можуть бути лише фізичні особи, які перебувають у шлюбі, кровному спорідненні чи відносинах усиновлення. Сімейний кодекс установлює такий перелік суб'єктів сімейних правовідносин:

- подружжя;
- батьки, діти, усиновлювачі, усиновлені;
- баба, дід, прабаба, прадід, онуки, правнуки;
- рідні брати; мачуха, вітчим, падчерка, пасинок.

При цьому усі інші родичі (двоюрідні брати та сестри, тітка, дядько, племінники, племінниці та ін.) не є учасниками сімейних правовідносин, за винятками, установленими законом. Об'єктами сімейних правовідносин можуть бути майнові блага (речі), особисті немайнові блага, дії, зокрема послуги. Змістом сімейних правовідносин є суб'єктивні права та юридичні обов'язки.

Сімейні правовідносини мають особливості, які відрізняють їх від інших правовідносин:



Сімейне право має низку принципів, відповідно до яких воно впливає на суспільні відносини.



2. Джерела сімейного права

До джерел сімейного права належать нормативно-правові акти, які в сукупності складають сімейне законодавство. Загальні засади правового регулювання сімейних відносин визначено:

- у Конституції України, що регулює загальні засади сімейних правовідносин;
- у законах України, які є найважливішими джерелами сімейного права, оскільки містять норми, що закріплюють правовий механізм регулювання сімейних правовідносин тощо. Закони України «Про охорону дитинства», «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Окреме місце посідають Цивільний та Сімейний кодекси України;
- в указах і нормативних розпорядженнях Президента України;
- у постановах і нормативних розпорядженнях Кабінету Міністрів України;
- у договорах, якими регулюються сімейні відносини (наприклад, укладання шлюбного договору);
- у звичаях;
- у міжнародних договорах (Конвенція ООН про права дитини тощо).

3. Сімейний кодекс України

Основним регулятором сімейних правовідносин є Сімейний кодекс України. Норми Сімейного кодексу відповідають реаліям сьогодення, європейським стандартам правового регулювання, узгоджені з положеннями міжнародних актів, насамперед Загальної декларації прав людини та Конвенції ООН про права дитини, ратифікованих Україною.

Належне місце серед регуляторів сімейних відносин посів договір. Уперше задекларовано можливість вирішення окремих питань, керуючись звичаями. Відлунням реалій життя стало врегулювання відносин жінки та чоловіка, що проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, повернення до законодавства однієї з можливих форм виховання дітей - патронату.

Сімейний кодекс охоплює широке коло відносин у сфері сім'ї, регулює особисті та майнові відносини між подружжям, батьками та дітьми, усиновлювачами та усиновленими, бабою, дідом, прабабою, прадідом та онуками, рідними братами та сестрами, мачухою, вітчимою та падчеркою, пасинком, іншими членами сім'ї. Проте не регулює сімейні відносини між двоюрідними братами та сестрами, тіткою, дядьком та племінницею, племінником, іншими родичами.

За своєю структурою Сімейний кодекс складається із семи розділів: 1. Загальні положення; 2. Шлюб. Права та обов'язки подружжя; 3. Права та обов'язки матері, батька і дитини; 4. Влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування; 5. Права та

обов'язки інших членів сім'ї та родичів; 6. Особливості усиновлення дітей громадянами України, які проживають за її межами, та іноземцями. 7. Прикінцеві положення.

4. Сім'я. Підстави створення сім'ї

В історії людства немає давнішого утворення, ніж сім'я. Вона з'явилася набагато раніше, ніж виникла держава. Сім'я залишається й сьогодні основним інститутом соціалізації людини.

Сімейний кодекс України

Ст. 3. Сім'я.

- 1. Сім'я є первинним та основним осередком суспільства.
- 2. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Сім'я перебуває під захистом держави. Це означає, що держава за допомогою законів і норм права регулює правовідносини в сім'ї. Сімейні відносини регулюються нормами права лише в тій частині, у якій це є допустимим і можливим з точки зору інтересів їх учасників та інтересів суспільства. Тому поняття сімейних відносин ширше за поняття сімейних правовідносин. Підставами виникнення сім'ї є шлюб, кровне споріднення осіб, усиновлення, а також інші підстави, які не заборонено законом і такі, що не суперечать моральним засадам суспільства.

Сімейний кодекс не містить вичерпного переліку підстав виникнення сім'ї. Тому сім'ю складають не тільки особи, які, наприклад, зареєстрували шлюб, а й ті, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу (фактичне подружжя). Таким чином, до членів сім'ї насамперед належать подружжя, батьки й діти, які за загальними правилами складають ядро сімейного союзу. Подальше коло членів сім'ї може варіюватися залежно від конкретних обставин, починаючи від найближчих кровних родичів і закінчуючи особами, які спільно проживають як члени сім'ї.

5. Способи захисту сімейних прав та інтересів

Особа має право на захист свого сімейного права в разі його порушення, невизнання або оспорування. Право на захист - це законодавчо забезпечена можливість уповноваженої особи використовувати правоохоронні засоби для відновлення свого порушеного права або його визнання.

Сімейний кодекс України

Ст. 18. Захист сімейних прав та інтересів.

- 1. Кожен учасник сімейних відносин, який досяг чотирнадцяти років, має право на безпосереднє звернення до суду за захистом свого права або інтересу.
- 2. Суд застосовує способи захисту, які встановлені законом або домовленістю (договором) сторін.

Способами захисту сімейних прав та інтересів зокрема є:

- встановлення правовідношення;
- примусове виконання добровільно не виконаного обов'язку;
- припинення правовідношення, а також його анулювання;
- припинення дій, які порушують сімейні права;

- відновлення правовідношення, яке існувало до порушення права;
- відшкодування матеріальної та моральної шкоди, якщо це передбачено Сімейним кодексом або договором.

Основною формою захисту сімейних прав є судова.

Запитання для самоперевірки

- 1. Що таке сімейне право?
- 2. Схарактеризуйте особливості сімейних правовідносин.
- 3. Назвіть джерела сімейного права.
- 4. Що таке сім'я? Які підстави для створення сім'ї існують?
- 5. Які способи захисту сімейного права?

Пройдіть тест за посиланням

<https://naurok.com.ua/test/join?gamecode=6178407>